

УДК 811.111'42

І. Ю. Набокова,
старший викладач

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРШИХ ЛЕДІ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

У статті встановлюються засоби експліцитної та імпліцитної репрезентації політичної активності концептуального референта ПЕРША ЛЕДІ й виявляються інференції, що формують поняттєво-ціннісний зміст аналізованого концепту й спричиняють орієнтаційний вплив на поведінку американських жінок. Виявлено, що еталонною роллю є ПОЛІТИЧНО АКТИВНА ПЕРША ЛЕДІ-ПОМІЧНИЦЯ.

Актуальність дослідження зумовлена антропоцентричним характером об'єкта аналізу, концепту ПЕРША ЛЕДІ, та його значущістю для американської спільноти. ПЕРША ЛЕДІ є концептом-еталоном, зразком, що репрезентує знання не про абстрактний феномен, а про специфічну жіночу соціокультуру наслідування. Відтак, він має регулятивний потенціал й відіграє орієнтуючу роль у формуванні соціальної поведінки представниць американської лінгвокультури.

Концепт ПЕРША ЛЕДІ вперше є об'єктом лінгвістичного дослідження, що визначає **новизну** роботи.

Метою статті є когнітивно-дискурсивний аналіз поняттєво-ціннісної репрезентації такого складника концепту ПЕРША ЛЕДІ як політична активність, в американському газетному дискурсі.

Матеріалом слугували 1000 фрагментів американського газетного дискурсу, які тематизують участь Перших Леді різних історичних періодів в політичній діяльності Президентів США.

Когнітивно-дискурсивному розумінню концепту найбільшою мірою відповідає тлумачення М. В. Нікітіна [1: 166-196], який визначає концепт як складне ментальне утворення зі стохастичною структурою, що існує у вигляді взаємопов'язаних операційних модусів, що забезпечують різні функції концепту в життєдіяльності людини і мають предметну (за М. В. Нікітіним – когнітивну) та емоційно-оцінну (за М. В. Нікітіним також прагматичну) частини [1: 173-174]. Граничні іпостасі концепту втілюються в *понятті* і *уявленні*, де перше абстрагується від оцінки, репрезентуючи максимально об'єктивоване загальне знання, – думку про клас в абстрагованості від його конкретних представників, а також думку про ознаку (властивість, відношення), в абстрагованості від її носіїв, – а друге, навпаки, тяжіє до оцінки та її емоційного переживання, репрезентуючи знання індивідуальне, – думку про об'єкт в конкретиці й повноті його ознак як одиничного. Щодо *образу*, то він займає серединну позицію, забезпечуючи рух думки від одиничного до загального і, навпаки, від загального до одиничного [1: 175].

В американській лінгвокультурі ПЕРША ЛЕДІ є концептом, що постає і як узагальнений образ типової дружини Президента, і як цілком конкретний образ будь-якої з дружин Президентів, що увійшли в історію США. В узагальненій іпостасі ПЕРША-ЛЕДІ є концептом-еталоном, тобто моделлю жіночності, визнаною соціумом як взірець для наслідування, а в конкретній – концептом-стереотипом, що репрезентує ту чи іншу рольову модель жіночності, яка позитивно або негативно оцінюється стосовно еталона.

Щодо концепту-еталона, то, незважаючи на суттєві зміни в соціально-культурній сфері життя сучасного американського соціуму в сторону демократизації поглядів на роль сучасної жінки взагалі і господині Білого Дому, зокрема, він залишається орієнтованим на вимоги символічної ролі **БЕРЕГІНИ ДОМАШНЬОГО ВОГНИЩА**, повністю орієнтованої на традиційний патріархальний еталон жіночності. Усі ці вимоги відбиті у структурі значенні лексеми *lady*, що є опорною номінацією словосполучення *first lady*, імені концепту ПЕРША ЛЕДІ: аристократичне походження; почуття власної гідності; витонченість/елегантність; гарні манери; володіння мистецтвом спілкування [2: 109].

Хоча уявлення американців про Першу Леді різняться в деяких аспектах, соціум висуває досить жорсткі вимоги до дружини президента, вбачаючи в ній ідеал жінки та рольову модель для наслідування. Більш детально еталон ПЕРШОЇ ЛЕДІ описаний Р. Лакофф: "Вона мусить бути найжіночнішою, неперевершено фемінінною. Разом з тим, вона не повинна бути сексуальною. <...> Вона має бути фемінінною як жінка, але не як сирена. Це означає бути вірною своєму чоловікові й піклуватися про його добробут; уважно ставитися до своїх (звичайно дорослих) дітей та домашніх тварин; опікуватися традиційними добрими справами та значущими проектами; бути справжньою леді й стереотипно фемінінною (стриманою, покірною, поступливою); добре але не пишно вбраною; вбачати смисл життя у домі та сім'ї" [3: 166].

Аналіз актуалізації концепту ПЕРША ЛЕДІ здійснюється із застосуванням **методики** когнітивно-дискурсивної інтерпретації, яка дозволяє встановити пресупозиції й імплікації фрагментів дискурсу,

що тематизують різні параметри концепту й вивести інференції двох типів: класифікаційно-кваліфікативні (щодо поняттєво-ціннісного змісту концепту, актуалізованого мовною формою) та поведінкові (щодо прийнятних/неприйнятних моделей поведінки стосовно того референта, до якого відсилає мовна форма).

Аналіз матеріалів газетних видань США виявляє, що політична активність є одним із параметрів концепту ПЕРША ЛЕДІ, який найчастіше стає об'єктом оцінки. Виділяються дві протилежних за змістовим наповненням стереотипні ролі АПОЛІТИЧНОЇ ПЕРШОЇ ЛЕДІ та ПОЛІТИЧНО АКТИВНОЇ ПЕРШОЇ ЛЕДІ. Прототиповим референтом першої стереотипної ролі є, насамперед, Жаклін Кеннеді, а другої – Хілларі Клінтон.

Так, у фрагменті: *"Just a Pretty Girl." Jackie's biggest hurdle was her husband's profession. Completely apolitical and shrinking instinctively from the hail-fellow habits of politicians, she has had a hard time adapting. But politics are Jack Kennedy's lifeblood and the White House his promised land — so Jackie has done her best. Nowadays she says gamely, "Politics is in my blood; I know that even if he changed I would miss politics. It's the most exciting life I know." This 18th century I'm supposed to like — it's a history of courtiers seeking favors. I'm fascinated by seeing it again today." But, encountering an old friend on the Hyannisport golf links last summer, she had an unguarded moment: "Oh God, why didn't you tell me you were here? When I think of all those awful politicians! Unlike Pat Nixon or Muriel Humphrey, Jackie takes no part in her husband's political planning." Jack wouldn't — couldn't — have a wife who shared the spotlight with him," she says. Her political role is mostly visual: she is never consulted about political matters. On the stump Jackie provides decor and more, sometimes delivers graceful little speeches to ethnic groups in whispery French, Spanish or Italian. Her retentive mind vacuums odd details from the newspapers and matches them with her own inside information (Times, Jan 20, 1961) тематизується й піддається оцінці позиція Жаклін щодо участі в політичній діяльності чоловіка. Жаклін експліцитно кваліфіковано як аполітичну і таку, що інстинктивно здригається від панібратських манер політиків (*Completely apolitical and shrinking instinctively from the hail-fellow habits of politicians*) та не бере участі у політичній діяльності чоловіка (*Jackie takes no part in her husband's political planning*). Її політичну роль подано як суто візуальну (*Her political role is mostly visual*) та декоративну (*Jackie provides decor*): з нею ніколи не радяться у політичних питаннях (*she is never consulted about political matters*). Вказується, що усі політичні обов'язки Жаклін зводяться до милих тихих маленьких промов до етнічних груп французькою, іспанською або італійською (*delivers graceful little speeches to ethnic groups in whispery French, Spanish or Italian*).*

Окрім того, Жаклін протиставляється Пет Ніксон і Мюріел Хампрі, які беруть участь у політичній діяльності своїх чоловіків. Також наводяться два протилежних за змістом висловлення Жаклін стосовно її ставлення до політики: в першому вона констатує, що політика є змістом її життя і вона не могла б існувати без неї (*Politics is in my blood; I know that even if he changed I would miss politics. It's the most exciting life I know*), а в другому – імпліцитно виражає своє неприйняття політиків і, відповідно, їхньої діяльності (*When I think of all those awful politicians!*).

Щодо оцінки політичної діяльності Жаклін Кеннеді, то за винятком позитивної характеристики її інтелекту, здатного інтегрувати складні проблеми, що обговорюються мас-медіа, з власним життєвим досвідом (*Her retentive mind vacuums odd details from the newspapers and matches them with her own inside information*), вона є нейтральною. Імпліцитна позитивна оцінка міститься також у згадуванні володіння Жаклін кількома європейськими мовами, що є доволі нехарактерним для американців. Проте, цей параметр характеризує скоріше рівень освіти, ніж політичну позицію. Іншими словами, соціум надає мовчазну згоду на аполітичність Жаклін, вважаючи це цілком прийнятним для Першої Леді.

З іншого боку, згадування Перших Леді, що переймаються політичними проектами своїх чоловіків, й намагання Жаклін позиціонувати себе як таку, що принаймні цікавиться політичним життям чоловіка, імпліцитно вказує на те, що для Першої Леді бажано проявляти інтерес до політичного життя.

На підставі отриманої інформації можна дійти класифікаційно-кваліфікативних інференцій про те, що поняттєво-ціннісне наповнення концепту-еталону ПЕРША ЛЕДІ передбачає зацікавленість Першої Леді політичними проектами чоловіка, проте не обов'язковість активної участі в його політичній діяльності, а також поведінкової інференції стосовно дотримання жінками моделей поведінки, що відповідають встановленим вимогам.

Прототиповим референтом ролі ПОЛІТИЧНО АКТИВНОЇ ПЕРШОЇ ЛЕДІ є Хілларі Клінтон: *When Mrs. Clinton had her missteps in 1992 — and began striking more Americans as overly ambitious and unlike a typical First Lady — the Clinton campaign tried to improve her public image by putting her in what one former top aide now calls "softer settings", particularly events with women and children at schools and libraries (New York Times, July 21, 2008).* У наведеному фрагменті йдеться про те, що імідж Хілларі Клінтон постраждав саме через її намагання брати участь у вирішенні нагальних

політичних проблем і небажання удовольнятися роллю типової Першої Леді. Ця інформація експлікується кваліфікацією Хілларі як *as overly ambitious and unlike a typical First Lady* (відкрито амбіційної та несхожої на типову Першу Леді), здійснюваних нею кроків – як *missteps* (помилкових), а враження, яке вона складає на американців, – як *striking* (разючого), а також імплікується згадуванням про те, що організатори виборчої кампанії Клінтона намагалися поліпшити публічний імідж Хілларі, помістивши її у типову для Першої Леді обстановку шкіл, бібліотек і подій, учасниками яких є жінки і діти.

Відтак, класифікаційно-кваліфікативні інференції тут полягають у тому, що еталонний Перший Леді непритаманні ні активна політична позиція, ні така риса характеру, як амбіційність (вони лише викликають здивування у масової аудиторії); а поведінкові інференції – у тому, що Перша Леді, як і будь-яка інша жінка, має опікуватися проблемами, що входять до кола суто жіночих та дитячих.

Як свідчать результати аналізу американського газетного дискурсу, образ Хілларі Клінтон слугує підґрунтям для опису інших Перших Леді, які порівнюються з нею і оцінюються стосовно неї. Так, у наступному фрагменті діяльність Мішель Обама кваліфікується на основі порівняння з Хілларі Клінтон. При цьому Хілларі репрезентує негативний образ, від якого прагнуть відмежуватися радники Обама: *But even as she signals that this is no "two for one" deal in the Clinton mold, Ms. Obama and her husband's campaign are drawing some lessons from Mrs. Clinton's experience as the target of intense partisan attacks and a symbol of broad societal debates about how women should juggle sometimes conflicting roles and expectations. Obama aides are emphatic that Ms. Obama is the un-Hillary in some respects. She does not formulate policy behind the scenes on her husband's campaign; she would not have a policy role in the White House; she would be mothering the kids far more than jet-setting as First Lady* (New York Times, Jul 21, 2008). Із контексту випливає, що Хілларі Клінтон є об'єктом жорстоких нападів й символом широких дебатов щодо поєднання жінками конфліктних ролей (маються на увазі традиційні ролі ДРУЖИНИ, МАТЕРІ й ГОСПОДИНИ та сучасна роль ДІЛОВОЇ ЖІНКИ). Використовуючи стилістичний прийом контрасту, радники Обама акцентують несхожість Мішель та Хілларі (*Ms. Obama is the un-Hillary in some respects*) і експлікують, що Мішель відрізняється тим, що не впливає на формування політики поза лаштунками і не має наміру брати участь у формуванні політики Білого Дому, а натомість збирається займатися вихованням дітей. Надана інформація дозволяє вивести класифікаційно-кваліфікативні інференції стосовно поняттєво-ціннісного наповнення концепту-еталона ПЕРША ЛЕДІ, зокрема, несумісності еталонної Першої Леді з активною політичною діяльністю, а також поведінкові інференції – стосовно небажаності активної соціально-політичної позиції не лише для Першої Леді, а і для будь-якої жінки.

У наступному контексті з Хілларі Клінтон порівнюють Лору Буш: *Mrs. Bush is no Mrs. Clinton; she does not head up independent policy initiatives, has no interest in a West Wing office and would not be caught dead running for the Senate, much less the presidency. But at age 60, she has evolved in the job, and is hardly the traditional first lady Americans once expected. The White House makes calculated use of Mrs. Bush; the Middle East trip is a good example. On the surface, it will stick to familiar, noncontroversial first lady terrain: women's health. "It is a noticeable difference in her role," said Michael Green, an Asia expert who provided briefing papers for Mrs. Bush when he worked at the National Security Council under her husband. "She's becoming much more public, and more proscriptive. She's not just following; she's leading." Still, her signature issues are limited and she is careful never to step too far out in front, lest she cross the line into Hillary Clinton turf. Feminists have criticized her for not being assertive enough. Her public persona remains that of supportive wife, the steadying influence who got her husband to quit drinking at age 40, the witty conversationalist with the practiced smile and perfect hair who once regaled official Washington with "Desperate Housewives" jokes at the White House correspondents' dinner. But she is careful not to appear to be making policy* (New York Times, Oct 15, 2007). Як і у попередніх випадках, Хілларі слугує негативним образом Першої Леді, від якого прагнуть відмежуватися, використовуючи прийом контрасту. Контраст втілюється за допомогою заперечення *Mrs. Bush is no Mrs. Clinton* (Місіс Буш – не Місіс Клінтон) з подальшою експлікацією дій, які є притаманними Хілларі, але ніяк не можуть асоціюватися з Лорою. Так, Лора, на відміну від Хілларі, не вдається до незалежних політичних ініціатив, не претендує на політичне лідерство в окремих фракціях, Сенаті й тим більше не плекає надії стати Президентом (*she does not head up independent policy initiatives, has no interest in a West Wing office and would not be caught dead running for the Senate, much less the presidency*). Відтак, як випливає з наведеного фрагмента, основною причиною негативної реакції американського соціуму на діяльність Хілларі Клінтон, є її активна політична позиція й намагання впливати на формування політики Білого Дому. Звідси бажання імідж-мейкерів Буш відмежуватися від Клінтон.

Разом з тим, Лору Буш кваліфікують як нетрадиційну Першу Леді (*she has evolved in the job, and is hardly the traditional first lady Americans once expected*). Нетрадиційність Лори виявляється у її публічності, участі в законотворчості та лідерстві (*"She's becoming much more public, and more*

proscriptive. She's not just following; she's leading). При цьому, підкреслюється, що вона, на відміну від Хілларі, ніколи не намагається вийти за межі ролі ДРУЖИНИ, основною функцією якої є забезпечення підтримки чоловікові і піклування про його імідж. Так, Лора спромоглася змусити свого чоловіка відмовитися від алкоголю у віці 40 років. Головним у публічному іміджі Лори Буш є те, що вона старанно слідкує за тим, щоб не створювати враження жінки, яка формує політику (*But she is careful not to appear to be making policy*).

Інформація, що експліцитно або імпліцитно міститься у наведеному фрагменті, слугує підґрунтям для класифікаційно-кваліфікативних інференцій стосовно поняттєво-ціннісного наповнення концепту-еталона ПЕРША ЛЕДІ, а саме, несумісності еталонної ролі Першої Леді з активною політичною діяльністю, а також поведінкових інференцій, що орієнтують Першу Леді на відмову від лідерства у формуванні політики Білого Дому, а звичайну жінку – на відмову від активної позиції у формуванні "політики" родини й задоволення обов'язками вірної помічниці чоловіка.

Іншою особистістю, яка, як і Хілларі Клінтон, зазнавала нещадної критики через свою політичну активність, була Елеонора Рузвельт: *The present First Lady of the U. S., on the other hand, is superlative in her own personal right. She is also a woman of unequalled influence in the world, but unlike Cleopatra, the great Elizabeth, Pompadour, or Catherine of Russia, her power is not that of a ruler. She is the wife of a ruler but her power comes from her influence not on him but on public opinion*. It is a self-made influence, and save for a modest counterpart in modern China, unique for any woman to hold. Yet it rests upon thousands of small activities, none of which greatly exceeds in dramatic content Eleanor Roosevelt's dramatic swatch-fingering of last week. Six years ago the tall, restless character who moved into the White House with Franklin Roosevelt was viewed by large portions of the U. S. public with some degree of derision if not alarm. They caricatured her, joked about her, called her "Eleanor Everywhere." They couldn't believe that any one woman could sincerely embrace the multiplicity of interests which she added to being a wife, mother and White House hostess (Times Magazine, Apr 17, 1939). У наведеному фрагменті політична активність Елеонори Рузвельт отримує позитивну оцінку, експліковану атрибутивним словосполученням *a woman of unequalled influence in the world* (найбільш впливова жінка в світі), хоча тут згадується про те, що в минулому, всього шість років тому, вона була об'єктом жорсткої критики й неприйняття масової аудиторії: Елеонора була персонажем карикатур, жартів, їй надавали образливі прізвиська (*They caricatured her, joked about her, called her "Eleanor Everywhere"*); вона викликала глузування і навіть тривогу (*was viewed by large portions of the U. S. public with some degree of derision if not alarm*) через те, що публіка не вірила, що вона здатна поєднати свою політичну активність з успішним виконанням вимог ролей ДРУЖИНИ, МАТЕРІ й ГОСПОДИНИ (*They couldn't believe that any one woman could sincerely embrace the multiplicity of interests which she added to being a wife, mother and White House hostess*).

Відповідаючи на закономірне запитання, які саме складники стереотипної ролі Елеонори Рузвельт змінили ставлення до неї з негативного на позитивне, не можна не вказати на акцентування тієї обставини, що вона позиціонувала себе не як самостійного політичного діяча, а як дружину політика (*Her power is not that of a ruler. She is the wife of a ruler*), головна функція якої полягає у здійсненні впливу не на власне чоловіка-політика, а на політичну думку (*but her power comes from her influence not on him but on public opinion*).

Проведений аналіз не лише підтверджує попередні висновки стосовно класифікаційно-кваліфікативних інференцій про несумісність концепту-еталона ПЕРША ЛЕДІ з активною політичною діяльністю референта, а також поведінкових інференцій щодо утримання від активної позиції у формуванні як політики держави, так і політики родини, але й висвітлює інференцію про те, що Перша Леді не повинна відкрито демонструвати свій вплив на Президента, оскільки це суперечить чоловічим еталонним ролям ЛІДЕРА і ГЛАВИ.

Щодо Хілларі Клінтон, то її неприйняття більшою частиною американського соціуму якраз і є результатом її небажання слідувати поведінковій настанові не виходити на перший план і залишатися в тіні чоловіка, виконуючи роль ПОЛІТИЧНО АКТИВНОЇ ПЕРШОЇ ЛЕДІ-ПОМІЧНИЦІ.

Таким чином, когнітивно-дискурсивний аналіз експліцитної та імпліцитної тематизації й кваліфікації такого складника концепту ПЕРША ЛЕДІ, як політична активність референта, виявляє класифікаційно-кваліфікативні та поведінкові інференції, що формують поняттєво-ціннісний зміст аналізованого концепту й спричиняють орієнтаційний вплив на поведінку американських жінок. З огляду на аксіологічний потенціал концепту, що повною мірою відбиває вимоги патріархального жіночого еталону, еталонною роллю є ПОЛІТИЧНО АКТИВНА ПЕРША ЛЕДІ-ПОМІЧНИЦЯ.

Перспективи дослідження вбачаємо у встановленні лінгвокультурної специфіки концепту ПЕРША ЛЕДІ в американському лінгвокультурному соціумі на більш репрезентативному матеріалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Никитин М. В. Основания когнитивной семантики : [учебное пособие для высш. учеб. заведений] / Михаил Васильевич Никитин. – СПб. : Изд-во РГПУ, 2003. – 277 с.
2. Набокова І. Ю. Вербалізація понятійного складника концепту ПЕРША ЛЕДІ в англomовному публіцистичному дискурсі / І. Ю. Набокова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2007. – № 782. – С. 108-111.
3. Lakoff R. Language War / Robin Lakoff. – Berkeley : Un-ty of California Press, 2000. – 322 p.

Матеріал надійшов до редакції 01.04. 2010 р.

Набокова І. Ю. Репрезентация политической активности Первых Леди в американском газетном дискурсе.

В статье устанавливаются средства эксплицитной и имплицитной репрезентации политической активности концептуального референта ПЕРВАЯ ЛЕДИ и выявляются инференции, формирующие понятийно-ценностное содержание анализируемого концепта и оказывающие ориентационное воздействие на поведение американских женщин. Выявлено, что эталонной ролью является ПОЛИТИЧЕСКИ АКТИВНАЯ ПЕРВАЯ ЛЕДИ-ПОМОЩНИЦА.

Nabokova I. Yu. Representation of Political Activity of the First Ladies in the American Newspaper Discourse.

The article establishes means of explicit and implicit representation of political activity of the conceptual referent FIRST LADY and reveals inferences, which form notional-evaluative content of the analysed concept and have orientation influence on the American women's behaviour. It has been found that POLITICALLY ACTIVE FIRST LADY-SUPPORTER is the etalon role.